

УДК 378.147.88

Оксана Браславська,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри географії
та методики її навчання
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
Ілона Макаревич,
старший лаборант кафедри
географії та методики її навчання
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ ВНЗ

У статті розглядаються особливості організаційно-педагогічних умов проведення педагогічної практики для студентів як важливого чинника їх професійної компетентності. Визначено організаційно-педагогічні умови та сучасні наукові підходи для успішного проходження студентами вищих педагогічних навчальних закладів педагогічної практики. Представлено загально визнані принципи практичної підготовки студентів як неперервного процесу.

Ключові слова: педагогічна практика, організаційно-педагогічні умови, професійна компетентність, творчий потенціал, майбутній вчитель.

В статье рассматриваются особенности организационно-педагогических условий проведения педагогической практики для студентов как важного фактора их профессиональной компетентности. Определены организационно-педагогические условия и современные научные подходы для успешного прохождения студентами высших педагогических учебных заведений педагогической практики. Представлены общепризнанные принципы практической подготовки студентов как непрерывного процесса.

Ключевые слова: педагогическая практика, организационно-педагогические условия, профессиональная компетентность, творческий потенциал, будущий учитель.

The features of the organizational and pedagogical conditions of professional teaching practice for students as an important factor in their professional competence are observed in the article. Educational conditions and modern scientific facilities are determined for the students of higher educational

institutes for successful teaching practice. The generally accepted principles of practical preparation of the students as uninterrupted process are presented.

Key words: *teaching practice, pedagogical conditions, professional competence, creativity, future teachers.*

Конкурентоспроможності майбутньому вчителю в умовах педагогічної освіти паралельно з особистісно орієнтованим, аксіологічним, системним, синергетичним, компетентнісним та іншими підходами надає практико-діяльнісний підхід, що передбачає поєднання теоретичного і практичного компонентів навчально-виховного процесу ВНЗ. Це здійснюється за рахунок проведення педагогічних практик, які визначаються як «форма професійного навчання у вищих і середніх педагогічних навчальних закладах, головна ланка практичної підготовки майбутніх учителів. Здійснюється в умовах максимально наближених до професійної діяльності» [2, с. 456]. Варто наголосити, що саме засобом проведення педагогічних практик студент застосовує набуту у вищому педагогічному навчальному закладі компетентність в ситуації реального педагогічного процесу.

Практична підготовка майбутніх учителів різної спеціалізації здійснюється в Україні університетами, які мають високий рівень викладацького складу, науково-методичного забезпечення, відповідну навчально-лабораторну базу та бази для проходження практик. Не дивлячись на це, у підготовці й проведенні педагогічних практик залишаються не вирішеними ряд проблемних питань. Зокрема – це низький рівень зв'язку вищої школи з ринком праці, що передбачає обов'язковість практики студентів у реаліях сьогоденної школи; поєднання академічних і професійних традицій вищої школи як основа світових стандартів у співвідношенні теоретичного і практичного компонентів у процесі розвитку професійної компетентності; програми педагогічної практики мають бути спрямовані на широкопрофільну підготовку кваліфікованих конкурентоспроможних фахівців з високим рівнем практичних навичок, готових до професійної творчості; потреба в удосконаленні державної атестації та введення до її програми елементів звітності за проходження державної практики випускниками вищих навчальних закладах України; створення єдиного підходу до організації і проведення педагогічної практики майбутніми вчителями (узгодження програм, термінів і тривалості проведення практик, вимог до змісту та форм звітності); на розвитку практичного компоненту професійної підготовки майбутніх учителів позначається відсутність різноманітних форм перевірки якості проходження студентами практики, вмінь вирішення ними проблемних ситуацій і завдань, що характерні для їх майбутньої професійної діяльності; сьогоденні школи неспроможні прийняти й організувати на належному рівні практичну підготовку

студентів, а вчителі через відсутність матеріальних стимулів не зацікавлені в продуктивній роботі зі студентами-практикантами; теоретичні знання з фахових дисциплін не завжди відповідають потребам у їх застосуванні на практиці; зміст, форми і методи звітності педагогічної практики не досконалі по відношенню до потреб сучасної освіти, її технологізації, інформатизації та комп'ютеризації; деякі студенти проходять практику в школах, де вчителі не мають належної професійної освіти, або самі ще навчаються; більшість завдань під час практики передбачають спостереження, аналіз, вивчення, а не безпосереднє проведення уроків і позакласних заходів; лише невелика кількість студентів під час проходження практики залучається до наукової і дослідницької діяльності; до програм педагогічної практики студентів майже не включено елементи самоосвіти, самовдосконалення, розвитку особистісних якостей вчителя; відсутнє належне техніко-технологічне забезпечення педагогічних практик майбутніх учителів.

Подолання цих проблем призведе не лише до підвищення рівня вмінь студентів застосовувати на практиці набутої у ВНЗ суми знань, а й до вмінь проводити самостійні дослідження, самостійно приймати рішення, самовизначатися, бути конкурентоспроможним у нестандартних ситуаціях сучасного шкільного життя.

Аналіз наукових доробок з питань педагогічної практики вказує на те, що даному питанню приділяється досить велика увага. Більшість науковців і практиків одноставні в думці про те, що фахова педагогічна практика – це вид практичної підготовки студентів, під час якої відбувається удосконалення й закріплення набутих теоретичних знань, умінь і навичок в ході безпосереднього проведення уроків, позакласних і позашкільних заходів [1–3].

Слід визначити найбільш оптимальні організаційно-педагогічні умови проведення педагогічних практик у вищому педагогічному навчальному закладі, що наближені до ситуації реального педагогічного процесу.

Навчальна функція педагогічної практики полягає в тому, що під час її проходження відбувається підсилення фахової компетентності студентів, здійснюється процес вироблення основних педагогічних вмінь і навичок, формується усвідомлення цінності професійної діяльності, розвивається педагогічна рефлексія, що дозволяє моделювати і виконувати власну практичну діяльність на основі вироблення направленості на професію вчителя. Виховна функція полягає в тому, що на практиці студент може реально навчитися розуміти учнів різного віку, виробити в собі терпеливість, витримку, відчуття обов'язку, зрозуміти потребу в самоосвіті й самовихованні. Діагностична функція практики дозволяє визначити недоліки в теоретичній підготовці, рівень сформованості методичної, комунікативної й інших видів компетентності майбутнього вчителя.

Розвиваюча функція реалізується в становленні як особистісної, так і праксиологічної компетентності студента, який навчається думати і діяти в практичних ситуаціях діяльності вчителя. Розвиток праксиологічної компетентності полягає в підвищенні на основі різноманітних рекомендацій практичного характеру навичок і прийомів трудової діяльності вчителя з точки зору встановлення їх ефективності. Адаптаційна функція полягає в тому, що студенти звикають до ритму педагогічного процесу, до дітей, починають орієнтуватися в системі внутрішньошкільних відносин і зв'язків, реально уявляти труднощі й можливі досягнення педагогічної діяльності.

Практична підготовка студентів як неперервний процес аргументується загальноновизнаними принципами:

- особистісно орієнтований характер підготовки студента;
- неперервність, систематичність педагогічних практик, що проводяться протягом всього періоду навчання студентів за наскрізною програмою, з поступовим ускладненням завдань, змісту, форм і методів її проведення від курсу до курсу;
- зв'язок практики з вивченням теоретичних дисциплін, єдність науково-теоретичного і психолого-педагогічного обґрунтування практики і реалій навчально-виховної діяльності школи;
- творчий характер практики; залучення студентів до пошуково-дослідницької діяльності, до вирішення конкретних педагогічних проблем і ситуацій, що виникають під час практики;
- змістовий зв'язок практики з елементами лабораторних завдань, практичних робіт, курсових і дипломних робіт;
- комплексний характер практики, що передбачає здійснення міжпредметних зв'язків психолого-педагогічних і фахових дисциплін, співвідношення різних видів діяльності студентів у школі;
- інтеграція ВНЗ і освітніх установ, де здійснюється практика;
- диференціація й індивідуалізація змісту і організації педагогічної практики з урахуванням специфіки факультету, особливостей студентів, конкретних умов роботи університету і школи;
- інноваційний підхід та впровадження педагогічних технологій у практичну підготовку студентів.

Виділяються такі завдання неперервної практичної підготовки студента:

- визначити направленість особистості та основні цінності майбутньої професійної діяльності;
 - удосконалити психолого-педагогічні й фахові знання в процесі їх застосування в педагогічному процесі та професійні вміння володіння сучасними технологіями педагогічної діяльності;
 - розвивати індивідуальні творчі педагогічні вміння і навички (гностичні, проектувальні, організаційні, комунікативні та ін.);
-

- формувати професійно важливі особистісні якості, професійний такт і поведінку, справедливість, спрямованість на діяльність вчителя;
- розвивати педагогічну культуру (рівень інтелектуального розвитку, рівень і всебічність організації діяльності студента-практиканта, рівень сформованості моральної і світоглядної зрілості, культуру спілкування, мови, зовнішнього вигляду тощо);
- розвивати педагогічні здібності (мовні, дидактичні, перцептивні) й створювати умови для самореалізації студента в умовах майбутньої професійної діяльності, його педагогічної самоосвіти і самовдосконалення;
- формувати у студентів творчий і дослідницький підхід до професійної діяльності;
- здійснювати діагностику професійної придатності та адаптації студентів до обраної професії;
- сприяти вивченню студентами сучасного стану середньої освіти.

Таким чином, конкурентоспроможність, професійна компетентність майбутнього вчителя в ході фахових педагогічних практик розвивається під час реалізації конкретно поставленої мети, що відповідає певному етапу проходження педагогічної практики. О. А. Абдуліна і Н. Н. Загрязкіна визначають такі етапи:

- пропедевтичний етап, метою якого є психологічна адаптація студентів до діяльності вчителя, усвідомлення ціннісно-орієнтаційного компонента професійної діяльності, сутності професійної самоорганізації вчителя, як найважливішої складової його педагогічного професіоналізму;
- операційний етап – етап відпрацювання конкретних умінь самоорганізації, освоєння способів вирішення проблем у вихованні учнів, залучення їх до активної роботи;
- технологічний етап передбачає відпрацювання різних технологій освіти і виховання, оволодіння методикою науково-дослідних робіт;
- етап безпосередньої практичної діяльності. Відпрацювання в педагогічних ситуаціях продуктивних дій з опорою на пізнавальну самостійність та творчість студентів;
- етап втілення творчих проєктів, метою якого є співпраця і співтворчість з учнями у вирішенні задач освіти та прогнозування нових видів діяльності [1].

Важливим складником організації практики поруч із визначенням загальної мети навчання і виховання є визначення закладів для проходження студентами практики. Зокрема це тип навчального закладу, мета, зміст, форми і методи роботи, умови і можливості для успішного проходження практики, розуміння адміністрацією і вчителями значення

роботи зі студентами, наявність письмових угод про співпрацю, прогнозовані результати практики. Для проходження студентами педагогічної практики профільюючими кафедрами мають бути укладені двосторонні угоди про співпрацю на рівні адміністрацій для забезпечення ефективного зворотного зв'язку, коли вчителі-предметники паралельно з методистами вищого навчального закладу спостерігають за практикантами в реальних умовах школи і визначають упущення в програмах практичної підготовки майбутніх учителів. Організаційно-педагогічними умовами співпраці між ВНЗ та школами з питань практичної підготовки студентів є, перш за все, чітке дотримання умов угод, графіку проведення практик відповідно до навчального плану, їх тривалості; змісту, завдань та форм контролю, визначення ролі вчителів, які працюють зі студентами; забезпечення необхідних умов в школах для роботи зі студентами. Програма кожного виду практики охоплює такі розділи: мету і завдання практики; вміння та навички, які отримують студенти в процесі проходження педагогічної практики; права і обов'язки студентів-практикантів; права, обов'язки, зміст, методи і форми роботи керівника практики, адміністрації школи; критерії оцінки роботи студентів за період практики.

Отже, здійснення неперервної практичної підготовки майбутніх учителів у ВНЗ можливе за таких організаційно-педагогічних умов:

- постійної співпраці між ВНЗ і ЗОШ як базами проходження практики;
- наявності навчально-дослідницького елемента в завданнях і змісті практичної підготовки;
- підготовка вчителів до практичної взаємодії зі студентами;
- неперервність, різноманітність і поступове ускладнення змісту і форм практичного компонента професійної підготовки протягом усього періоду навчання студентів;
- контроль, аналіз і об'єктивне оцінювання результатів практики.

Ще одна форма роботи – складання і аналіз конспектів зібраної інформації в ході пошуково-дослідної роботи студентів, що сприяє розвитку навчально-інформаційних, комунікативних умінь (тези, цитати, опорно-логічні схеми, графічні і табличні дані; плани, географічні карти, карти-анаморфози, картосхеми, діаграми і графіки).

Останнім етапом проходження студентами-географами фахової педагогічної практики є оформлення документації й захист роботи перед комісією (на п'ятому курсі державною екзаменаційною комісією). Звіт студента-практиканта з фахової педагогічної практики крім усного виступу передбачає наявність такої документації, яка подається груповим керівникам до захисту: письмовий звіт з належно оформленою титульною сторінкою й обов'язковими підписами керівників практики; плани-конспекти (технології, розробки) проведених уроків (за фахом) з

акцентуацією інтерактивних підходів; сценарії позакласних заходів; розробки годин класного керівника, психолого-педагогічна характеристика учня чи класу (перевіряються викладачами кафедри педагогіки і психології); характеристика роботи студента, підписана вчителем-предметником, класним керівником і завірена директором школи; щоденник спостережень, у якому відображена навчально-виховна робота класу та проаналізовано уроки вчителів, студентів і власні уроки, він є обов'язковим елементом звіту, так як стимулює до більш організованого й продуманого проведення практики, та виробленню навичок само обліку власної діяльності; опис історії та сучасного стану школи; опис педагогічного досвіду вчителя; фотографії та матеріали на електронних носіях про проведену роботу (фотоальбом, диски тощо).

Отже, результатами використання професійних знань і умінь, набутих під час навчання у ВНЗ майбутніми вчителями є показники рівня проходження ними педагогічних практик. Педагогічна практика в школі не є відірваним елементом, а навпаки, рівнозначною складовою частиною навчально-виховного процесу, що створює широкі можливості для збагачення творчого потенціалу й розвитку компетентності майбутнього вчителя. У подальших дослідженнях плануємо вивчити питання патріотичного виховання особистості майбутнього вчителя під час проходження педагогічної практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллина О. А. Педагогическая практика студентов : учебн. пособие для студ. пед. ин-тов. – 2-е изд., перераб. и доп. / О. А. Абдуллина, Н. Н. Загряжкина. – М. : Просвещение, 1989. – 175 с.
2. Настільна книга педагога : посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром / упорядники: В. М. Андрєєва, В. В. Григора. – Х. : Вид. група «Основа» : «Тріада+», 2007. – 352 с.
3. Педагогіка: Большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. – Мн. : Современ. слово, 2005. – 720 с.